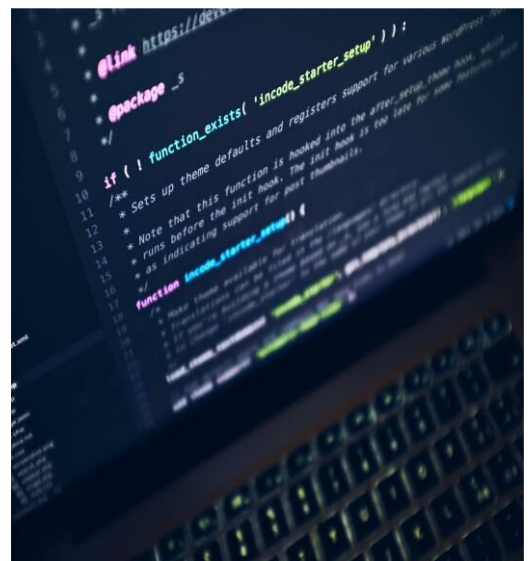

תקציר

- סך ההכנסות של החברות הציבוריות בענף שירותי המידע בישראל צמח ברביע השני של 2020 בהשוואה לרביע המקביל אשתקד בקצב הנמוך ביותר שנרשם מאז הרביע השלישי ב-2013.
- העלייה ברמת אי הוודאות בישראל ובכלל בעולם, והציפיות הפסימיות של הסקטור העסקי בישראל אינן בשורות טובות לחברות בענף ה-IT. קצב הצמיחה של הפעילות הכלכלית, שמתואם חיובית עם ההשקעה במכונות וציוד (כולל ICT) כעבור רבעון, ירד בחדות ברביע השני של 2020 ומרמז על המשך ההאטה בקצב הגידול של ההכנסות של החברות הציבוריות גם ברביע השלישי של 2020.
- סקר המגמות בעסקים מצביע על ירידה חדה בסנטימנט של העסקים בישראל, ובפרט בענפים המהווים חלק מן הלקוחות המרכזיים של חברות ה-IT, שירותים פיננסיים, תעשייה ומסחר.
- לפי הערכת חברת המחקר STKI, בתרחיש הפסימי, צפויות המכירות של החברות בענף ה-IT להתכווץ בכ-0.2% בלבד בשנת 2020, לאחר קצב גידול של 4.5% בממוצע בשנים 2018-2019, ובשנת 2021 המכירות צפויות לעלות בעוצמה, בקצב של כ-8%. עיקר ההתכווצות החזויה ב-2020 מיוחסת לתחום התוכנה. מבחינת תקציבי ה-IT בקרב הלקוחות, עיקר הירידה בתקציבי ה-IT תגיע מן המגזר הממשלתי/ציבורי.

גילי בן אברהם
החטיבה לשוקי הון < אגף כלכלה

ענף ה-IT (שירותי מידע)

נובמבר 2020

רקע

בענף שירותי המידע פועלות חברות בוגרות וגדולות העוסקות במנעד רחב של תתי תחומים לצד חברות קטנות, חלקן צעירות, המתמקדות בנישות נבחרות בתחומי ה-IT, כאשר הפעילות בעיקרה ממוקדת בשוק המקומי. שש חברות ציבוריות פועלות בענף ה-IT המקומי: מטריקס (32% מסך ההכנסות של שש החברות ב-2019), חילן (14%), וואן (14%), מלם תים (19%), טלדור (7%) ואמת (13%).

את הפעילות של החברות הללו ניתן לסווג לשלושה תחומים מרכזיים – מכירת מוצרי חומרה, מכירות מוצרי תוכנה ושירותי ערך מוסף. בתחום מכירת מוצרי החומרה פעילות החברות מתמקדת בהקמת תשתיות מחשוב ותקשורת ושיווק מוצרים דוגמת שרתי אחסון, מחשבים, תחנות עבודה, ציוד נלווה, מערכות גיבוי ושירותי תחזוקה. תחום שיווק מוצרי התכנה כולל מכירה של תוכנות זרות כגון מערכות מידע (CRM, HR ועוד), תוכנות לניהול מאגרי נתונים וכדומה. תחום שירותי הערך המוסף, המגוון מבין תתי התחומים, כולל בין השאר, שירותים בתחומי ה-BI (בינה עסקית), Big Data, מחשוב ענן, בדיקות תכנה, מובייל, סייבר ואבטחת מידע, שירותי Call Center, הדרכות טכנולוגיות ועוד. תחום שירותי הערך המוסף מאופיין בשיעורי רווחיות גבוהים יותר בהשוואה לשני התחומים האחרים. זאת, משום שהפעילות בתחומי התוכנה והחומרה מתבססת לרוב על שיווק של מוצרים של חברות זרות וללא בלעדיות, כך שהתחרות בתחומים אלו היא גבוהה ומובילה לשחיקה בתעריפים הנגבים ומכאן גם בשולי הרווח. לעומת זאת, תחום שירותי הערך המוסף מתבסס בעיקר על היכולות וההון האנושי של החברות המקומיות.

הענף מתאפיין בפעילות ערה של מיזוגים ורכישות, כאשר החברות הגדולות והמבוססות בענף מחפשות כל העת לרכוש חברות קטנות ובכך להגדיל את סט הכישורים והיכולות שלהן ולהתרחב לתחומים צומחים. מלבד רכישות מסוג זה, בעבר נרשמו גם רכישות של חברות גדולות כגון הרכישה של "חילן" את "נס טכנולוגיות" בשנת 2014. בהקשר זה, ממש לאחרונה התפרסם כי "וואן" ו"טלדור", שתיים מהחברות הגדולות בענף, מתכננות להתמזג, בכפוף לקיומם של מספר תנאים מקדימים. במידה ומיזוג זה ייצא אל הפועל הוא צפוי להגביר את הריכוזיות בענף.

לפי הערכת חברת המחקר STKI, עיקר ההכנסות בענף מגיעות מהמגזר הממשלתי, שתקציבי ה-IT שלו יהוו כ-30% מסך תקציבי ה-IT של כל הענפים בישראל בשנת 2020 (ראו/י תרשים 1). אחריו בחשיבותם מגזר הפיננסים (24%), ההייטק (14%) והתעשייה והמסחר (13%). דהיינו, לענפים המוזכרים מעלה החשיבות המכרעת ביותר על הביקושים בענף ה-IT. לפי החברה, סך המכירות בשוק ה-IT הסתכם בכ-7 מיליארד דולרים בשנת 2019.

בביקושים בענף שירותי המידע תומכים גורמים כגון גידול בתקציבי ה-IT של הממשלה וזרועותיה (חברות ממשלתיות, רשויות מקומיות ושאר גורמים ציבוריים) לטובת יישום פרויקטים רחבים בתחום המחשוב, דוגמת הקמת מאגר דירוג האשראי על ידי בנק ישראל בשיתוף מטריקס. כמו כן, שינויי רגולציה ורפורמות ממשלתיות המעודדות תחרות והתייעלות תומכים אף הם בביקושים בענף מפני שהם מחייבים התאמה של מערכות המחשוב או ה-IT בארגונים המצויים בענף שעובר רפורמה, כך לדוגמה חוק התחרותיות בענף המזון שהורה לרשתות המזון לדווח באופן תמידי ומקוון על כל שינוי במחירי המוצרים המשווקים על ידיהן, ואילץ אותן להקים מערכות מידע שידווחו ויציגו את קבצי המחירים באתר השקיפות של משרד הכלכלה.

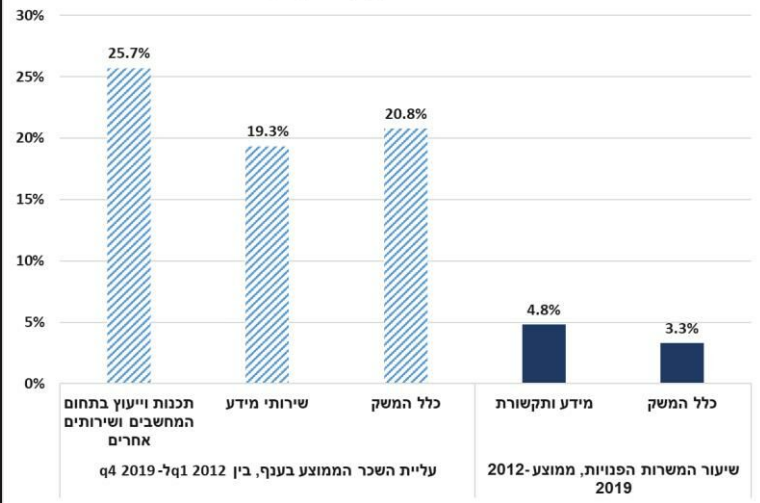
בדומה ליתר ענפי שירותי ההייטק, החברות בענף מתמודדות עם היצע נמוך ביחס לביקוש של עובדים בעלי הכשרה ומיומנות טכנולוגית מתאימה. על רקע זה השכר הנומינלי של העובדים בענף, בדגש על אלו העוסקים בתכנות וייעוץ, גדל בקצב גבוה יחסית, אם כי לא משמעותית גבוה יותר מהגידול בשכר הממוצע (ראו/י תרשים 2). אך מנגד שיעור המשרות הפנויות בענף גבוה משמעותית מן השיעור המקביל בכלל הענפים. המשמעות העולה מכך היא כי ישנו קושי רב בגיוס עובדים מתאימים ובעלי כישורים ההולמים לנדרש בתחום.¹

לכן, החברות בענף נדרשות לגידול מתמיד בהוצאות השכר על מנת לעמוד בתחרות על העובדים המוכשרים, או לחלופין נדרשות להכשיר עובדים בעלי כישורים בלתי מספיקים או עובדים מתחומים

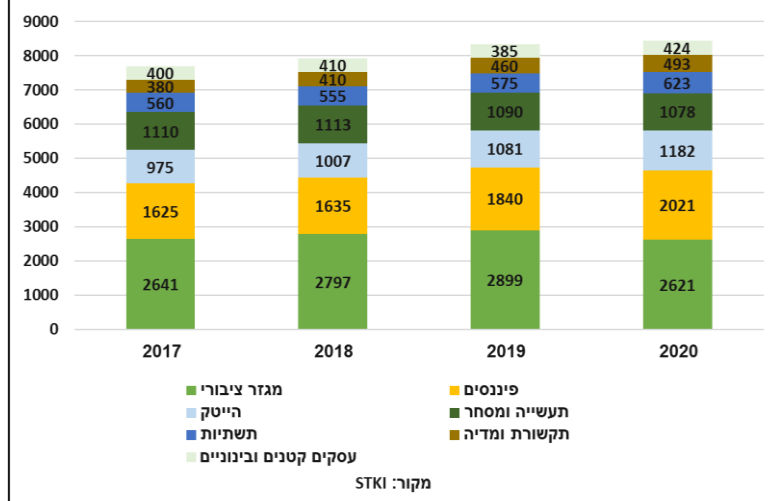
¹ יצוין כי במהלך המחצית הראשונה של שנת 2020 עלה משמעותית הן השכר הממוצע במשק, והן השכר הממוצע בענפי שירותי המידע והתכנות, זאת בין היתר בשל יציאה של עובדים המשתכרים נמוך לחל"ת או לאבטלה.

אחרים בכדי לעמוד בביקוש לעובדים. עובדה אשר מעמיסה עלויות על החברות ועלולה להוביל לשחיקה ברווחיותן באם לא יצליחו להעלות את התעריפים הנגבים על ידן מן לקוחותיהן.

תרשים 2- נתוני רקע על שוק העבודה

תרשים 1- תקציבי ה-IT לפי ענפים, במיליוני דולרים

הירידה החדה בפעילות הכלכלית ברביעי השני של 2020 והשחיקה בסנטימנט העסקים מאותמים על חולשה בצד הביקוש לשירותי IT

בתקופות של התגברות ברמת אי הוודאות במשק ו/או כאשר הציפיות בסקטור העסקי מצביעות על היחלשות בפעילות הכלכלית ישנה נטייה מצד העסקים לבצע פחות השקעות שיתמכו בפעילות העסקית, בשיפור, התייעלות והתרחבות, כך גם בנוגע להשקעות בתחומי ה-IT השונים. יתרה מכך, פרויקטים והשקעות בתחום ה-IT נתפסים כניתנים לדחייה והם אלו שיוקפאו לכתחילה, מפני שבדרך כלל צעד שכזה אינו מעיב על המשך הפעילות העסקית כסדרה.

כפי שניתן לראות בתרשים 3, קצב הגידול של ההכנסות של החברות הציבוריות² בענף ה-IT מתואם חיובית (ברמה של 0.6) עם קצב הגידול של ההשקעה במכונות וציוד (כולל ICT). חשוב להדגיש כי, כאמור לעיל, החברות בענף גדלות מדי שנה באמצעות מיזוגים ורכישות, מה שעשוי לעוות במידת מה את הפרשנות שניתן להעניק לקצב הגידול של ההכנסות של החברות בענף- כך לדוגמא הרכישה של נס על ידי חילן הקפיצה את קצב הגידול של ההכנסות של החברות הציבוריות בענף בין הרביעי הרביעי של 2014 לרביעי השלישי של 2015. נראה כי המתאם המוזכר לעיל מתקיים על רקע מספר סיבות: ראשית, חלק מההכנסות של החברות בענף ה-IT נובע ממכירת ציוד וחומרה בתחום המחשבים, ומכירות שכאלו נכללות בהשקעה בציוד ומכונות. שנית, משום שכאמור לעיל ההשקעה במגוון תחומים, וביניהם IT ומכונות וציוד, תלויה באותם הגורמים, כגון רמת הוודאות והציפיות בסקטור העסקי. שלישית, נראה כי המכירות של החברות בענף ה-IT בתחום התוכנה (כולל פיתוח ושירותי תוכנה נוספים) הנכללת בהשקעה הגולמית בתחום התכנה, נתון שאינו מפורסם על ידי הלמ"ס³, אך כפי הנראה מתואם עם ההשקעה במכונות וציוד.

קצב הגידול של ההשקעה הגולמית במכונות וציוד (כולל ICT) מתואם חיובית עם הצמיחה הריאלית בפעילות הכלכלית של הרביעי הקודם (ראה/י תרשים 4). משמע, ירידה בפעילות הכלכלית, המצביעה על היחלשות בביקושים, תומכת בירידה בהשקעות במכונות וציוד, וכך גם ב-IT, כעבור כרביעי, וזאת על מנת לצמצם הוצאות וחשיפה לסיכונים מצד העסקים שלא לצורך בעת התכווצות כלכלית, בה הלחץ על ההכנסות ותזרים המזומנים גובר. כפי שניתן לראות בתרשים 4, הירידה בקצב הצמיחה בישראל מאמצע שנת 2008 בעקבות המשבר הגלובלי הפיננסי, וגם הירידה בקצב הצמיחה בסוף

² מטריקס, מלם תים, חילן, וואן, אמת וטלדור.

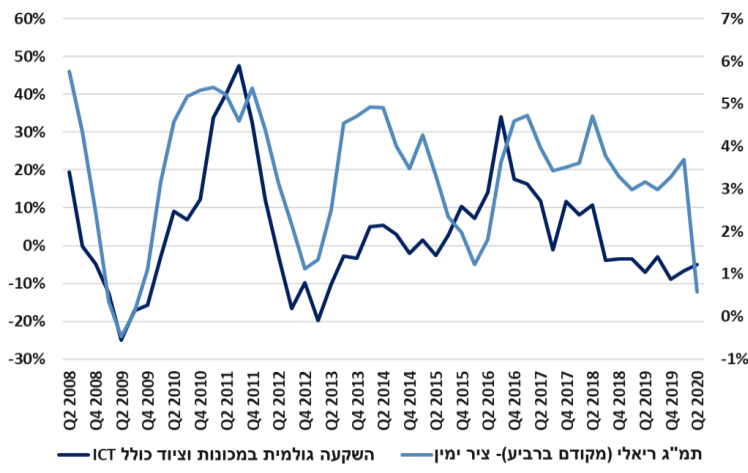
³ הלמ"ס מפרסמת נתונים על השקעה גולמית מקומית בקניין רוחני. קניין רוחני כולל השקעה במו"פ, תוכנה וחיפוש גז ונפט, אך מפאת הסודיות ושמירה על הפרטיות של החברות בתחום חיפושי הגז והנפט הלמ"ס מנועה מלפרסם את ההשקעה הגולמית בתוכנה.

2013, לוו בהאטה בקצב הצמיחה של ההשקעה במכונות וציוד (כולל ICT). באותן התקופות גם קצב הגידול של ההכנסות של החברות הציבוריות בענף ה-IT האט.

ברביע השני של 2020, כאשר ממדי ההשלכות של נגיף הקורונה על הפעילות הכלכלית בישראל ובעולם כבר היו מובנים במידה מסוימת, ירדו ההכנסות של חברות ה-IT הציבוריות בכ-3% בהשוואה לרביע המקביל בשנת 2019. זהו קצב הגידול הנמוך שנרשם מאז הרביע השלישי ב-2013. במבט קדימה, לאור המתאם שהוצג מעלה, בין קצב הצמיחה הריאלי וההשקעה במכונות וציוד, ועל רקע ההתכווצות החדה בפעילות הכלכלית ברביע השני של 2020, לא מן הנמנע כי ברביע השלישי של 2020 קצב הגידול של ההכנסות של החברות בענף יהיה אף נמוך מזה שנרשם ברביע השני של 2020. עם זאת, יצוין כי לפחות לפי נתוני סחר החוץ, ברביע השלישי של 2020 דווקא חלה עלייה משמעותית בקצב הגידול של יבוא מכונות וציוד לישראל.

נוסף על כך, סקר המגמות בעסקים של הלמ"ס מצביע גם הוא על פסימיות רבה בסקטור העסקי, ובפרט בקרב תתי הענפים המהווים חלק מרכזי בביקוש למוצרי ושירותי IT. כפי שניתן לראות בתרשים מס' 5, מאזן הנטו של התגובות (שיעור המשיבים המצביעים על שיפור במצב פחות שיעור המשיבים המצביעים על הרעה) בכלל הענפים, ובענפי התעשייה, המסחר והשירותים הפיננסיים, בתקופה שלאחר פרוץ מגפת הקורונה, נמוך משמעותית מכפי שהיה בתקופה שקדמה להתפשטות הנגיף. כלומר, האמון של העסקים בענפים הרלוונטיים נפגע משמעותית והסנטימנט שלהם מצביע על ירידה בהיקף הפעילות הכלכלית. לפיכך, באופן דומה למסקנה המתקבלת מבחינת המגמה בפעילות הריאלית, סביר להניח כי החברות בענף ישקיעו פחות בעסקיהן ויתמקדו בתקופה הקרובה בעיקר בשרידות והמשכיות עסקית עד ליציאה מן המשבר.

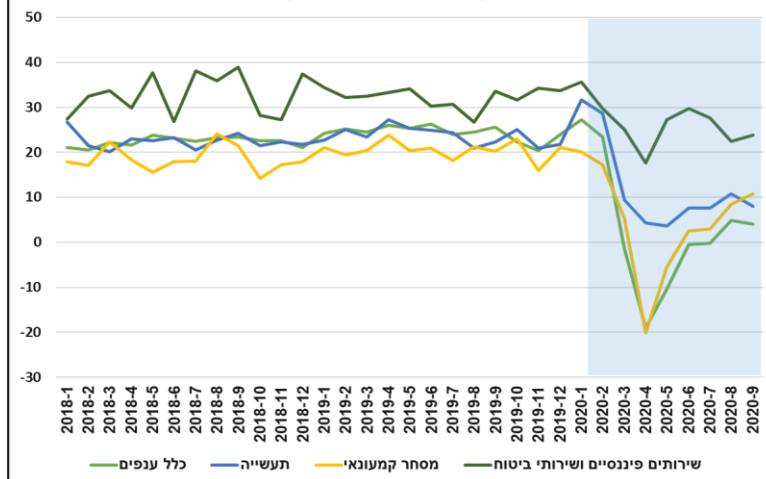
תרשים 4- הפעילות הכלכלית וההשקעה במכונות וציוד
נתונים מנוכי עונתיות, שיעור שינוי בהשוואה לרביע המקביל

תרשים 3- ההכנסות של החברות הציבוריות בענף ה-IT והשקעה
במכונות וציוד בהשוואה לרביע המקביל

תרשים 5- סקר הערכת המגמות בעסקים, המצב הכלכלי נכון להיום
מאזן נטו של תגובות, משוקלל

חברת המחקר STKI פרסמה תחזית להיקף המכירות של חברות ה-IT בישראל המתחלקת לשני תרחישים בהתאם להימשכות המגיפה וחומרתה. התרחיש הראשון מניח היחלשות של התחלואה ושל השפעות המגיפה ברביע השלישי של 2020, ולכן נראה שתרחיש זה כבר לא יתממש. ואילו התרחיש השני מניח כי חיסון יופץ בשנת 2021 או 2022, ומניח שרמת האי וודאות תיוותר גבוהה למשך תקופה ממושכת. תחת התרחיש השני חברות במשק הישראלי יאטו רכישה של מוצרי חומרה ותוכנה אך יטו לאמץ פתרונות בענן.

לפי התרחיש הפסימי בתחזית של STKI, המכירות בשוק ה-IT צפויות להתכווץ ב-0.2% בלבד בשנת 2020, תוך שונות בין תתי התחומים. המכירות בתחום החומרה צפויות לרדת ב-0.4%, המכירות בתחום התוכנה צפויות לרדת ב-1.8% והמכירות בתחום שירותי הערך המוסף צפויות לעלות בכ-0.6%. בשנת 2021 צפויות המכירות לעלות בקצב חזק בשיעור של 7.6%.

מסקר שערכה חברת המחקר בקרב חברות ה-IT עלה כי 80% מהחברות שהשתתפו בסקר דיווחו על פרויקטים שנסגרו או הוקפאו בעקבות הקורונה, לפי החלוקה הבאה - 55% דיווחו על הקפאה או סגירה של פחות מ-25% מהפרויקטים הקיימים, 15% דיווחו על הקפאה של יותר ממחצית מהפרויקטים הקיימים ו-10% דיווחו על הקפאה של בין 25%-50% מהפרויקטים.

כפי שהוצג בתרשים 1, עיקר הירידה בתקציבי ה-IT תגיע מהמגזר הציבורי/ממשלתי (-10%), זאת כאשר העובדה שלא הועבר תקציב כבר כשנתיים ובאוצר עובדים בשיטת תקציב המשכי מעיבה גם כך על תקציבי ה-IT במגזר זה. מנגד, בתחומי התחבורה (+12%) והבנקאות (9%) צפוי גידול נכבד בתקציבי ה-IT בשנת 2020.

החברות הציבוריות בענף הניבו תוצאות שונות ברביע השני של 2020 (ראה/י לוח 1). אמנם אצל רובן נרשמה ירידה בהכנסות בהשוואה לרביע המקביל, אך על אף זאת, חלק מן החברות שהרגישו התכווצות בהכנסות דווקא הגדילו את שיעורי הרווחיות. ייתכן שזאת הודות לצמצום במגוון הוצאות במהלך הרביע, כגון הוצאות שכר (קיצוצים לבכירים וחל"ת), שיווק וכדומה. יודגש כי בחברות כמו "וואן" ו"חילן" ברביע הנוכחי אוחדו לראשונה התוצאות של חברה שנרכשה על ידן, ולכך הייתה השפעה חיובית על ההכנסות ברביע הנוכחי.

מעבר לכך, כל החברות הציבוריות, למעט "אמת", ציינו בדוחותיהן לרביע השני של 2020 כי נכון למועד כתיבת הדוחות, השפעות המגיפה על פעילותן העסקית מורגשות אך מוערכות כלא מהותיות. חלקן הוסיפו כי החשיפה שלהן ללקוחות בענפים שנפגעו משמעותית מהמשבר (מלונאות, תעופה, מסעדות) נמוכה, וחלקן הרגישו עלייה בביקושים של מוצרי חומרה הודות להצטיידות מואצת מצד הלקוחות לטובת התאמות לעבודה מהבית. מעניין לציין כי "מטריקס" העידה כי האווירה בענף מאופיינת בזהירות מצד הלקוחות בקבלת החלטות בנוגע לפרויקטים ובנושא הצטיידות או שדרוג של מערכות IT ובלחצים על התעריפים שגובה החברה.

לוח 1- ביצועי החברות הציבוריות בענף שירותי המידע ברביע השני של שנת 2020						
מטריקס	וואן	חילן	מלם תים	אמת	טלדור	
-3%	3%	0.5%	-3.4%	-8%	-15%	הכנסות, שיעור השינוי ביחס לרביע מקביל
1.0%	-1.0%	0.3%	-0.2%	2.3%	-0.2%	שיעור הרווח התפעולי, שינוי בהשוואה לרביע המקביל
0.6%	-0.7%	0.7%	-0.3%	1.9%	0.0%	שיעור הרווח הנקי, שינוי בהשוואה לרביע המקביל

לסיכום, ההכנסות של החברות הציבוריות התכווצו בקצב גבוה בהשוואה היסטורית, וזאת על רקע העלייה באי הודאות והשפעות מגפת הקורונה. עם זאת, מרבית החברות בענף דיווחו כי נכון למועד פרסום הדוחות הכספיים לרביע השני של 2020 הן מעריכות כי ההשפעה של המשבר על פעילותן העסקית אינה מהותית, כמו כן, חברת המחקר STKI מעריכה כי ההכנסות בענף ירדו רק בכ-0.2% בשנת 2020.

להערכתנו, הירידה בסנטימנט העסקי, שהינה חוצה ענפים, והירידה בהיקף הפעילות הכלכלית יחד עם העלייה באי הוודאות יעיבו על ההכנסות של החברות בענף, וייתכן שכבר במחצית השנייה תורגש

ירידה חדה מזו שנרשמה בהכנסות של החברות הציבוריות בענף. זאת, על אף שהורגשה הצטיידות גבוהה בצידוד המתאים לעבודה מרחוק בקרב ארגונים, שייטכן שתימשך גם במחצית השנייה של 2020. הירידה בהכנסות של חברות ה-IT תנבע מהרצון של חברות בסקטור העסקי להקטין הוצאות היכן שאפשר וללא פגיעה בהמשך הפעילות העסקית שעה שהמשבר מגביר את אי הוודאות ולוחץ על תזרימי המזומנים של החברות. על כן, הקפאת פרויקטים לשדרוג או חידוש תשתיות מחשוב, תוכנה ומערכות מידע, עשויה להוות פתרון הולם לצמצום בהוצאות בעת הנוכחית.